THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
H. Winberg, Pres. & Gen. Mgr.
The Only Daily Jewish Newspaper In The Province of Ontario,
PUBLISHED BY
CANADIAN JEWISH PUBLISHING Co. Ltd.
251—253 Queen Street West Telephone Adelaide 3067
Subscription Rates $6 PER YEAR, $3.50 SIX MONTHS
Single Copy — 3 cents
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O. Toronto Ont.
January 22nd 1913

דער „טעלעגראם" זוכט פוילע תירוצים

די מיאום'ע און העכסט־סקאנדאליעזע אטאקע, וואס דער היגער „טעלעגראם" האט מיט עטליכע טעג צוריק געמאכט אויף אידען, האט נישט געקאנט פארבייגעלאזען ווערען אהן נאכווייהענישן. ס'איז שוין באקאנט, אז דער איינציגער אידישער פארלאמענטאריער אינ'ם פעדעראלען פארלאמענט, ס. וו. דזשייקאבס, האט באשלאסען צו אנקלאגען דעם „טעלעגראם" פאר דער באשולדיגונג, וואס זי האט געמאכט אויף איהם, אז ער זאל האבען גענומען געלט ביי אידען פאר שתדלנות צו אריינלאזען אין קאנאדע אידישע אימיגראנטען.

און איצט האט דער „טעלעגראם" געמוזט ארויסקומען מיט לשון אין זיך אליין לאזען איינפאטשען פאר די אויגען פון דער אידישער באפעלקערונג. דער „טעלעגראם" וויל נאך אבער נישט מודה זיין, אז ער איז באגאנגען א פרעכען און אומדערהערטען חטא, אויב נישט א פארברעך, וואס טרעפט איינמאל אין הונדערט יאהר, און זוכט זיך צו ארויסדרעהען מיט אלערליי שמד־שטיק, און טוט ווי מ'טוט אלע מאל אין אזא פאל: ער וואשט זיך ווי א טויב און ווארפט ארויף די גאנצע שולד אויפ'ן לאנדאנער קארעספאנדענט, וועלכער האט דעם ארטיקעל, אין דער פארם פון א קארעספאנדענץ, צוגעשיקט צו דעם „טעלעגראם".

„אזעלכע פוילע תירוצים קאנען אבער קיינעם נישט, פארפיהרען: איטלעכער איינער וויסט, אז נישט דער קארעספאנדענט — מעג ער אפילו זיין גרויס ווי רוים — איז דער דעה־זאגער איבער א צייטונג, נאר די רעדאקציע, די בעל־הבתים. אויב די רעדאקציע אדער די פארוואלטונג פון דעם „טעלעגראם" זענען אזעלכע פיינע מענשען — ווי זיי ווילען זיך ארויסשטעלען אין זייער ענטפער צו די קריטיקער פון דער סקאנדאליעזער אטאקע אויף אידען — פארוואס־זשע האט מען די קארעספאנדענץ נישט אריינגעווארפען אין קארב איידער זי האט די ליכטיגע וועלט דערזעהן?!

א צייטונג איז נישט געצוואונגען צו דרוקען אלץ וואס א קארעספאנדענט שרייבט. זי קאן אפילו צוריקווייזען ארטיקלען פון איהרע אינגעווייניגסטע סטאף־מיטגלידער, אויב די ארטיקלען פאסטען זיך נישט פאר דער פאליטיק פון דער צייטונג. אט האט דאך די ניו־יארקער „וארלד" די הערה צו שניידען פאסטן פון די קלעכע אנדענצען, וואס דער גרויסער ענגלישער זשורנאליסט וועלם האט פאר אן אמעריקא־נישן־ענגלישען צייטונגס־סינדיקאט געשריבען אין צייט פון דער וואשינג־טאנער אנטוואפענונגס־קאנפערענץ, און אט האבען אנדערע צייטונגען געשניטען שטיקער פון די קארעספאנדענצען, וואס אנדערע באריהמטע קארעספאנדענטען האבען צוגעשיקט פון די אנדערע שלום־קאנפערענצען אין די פארשידענע טיילען פון דער וועלט!

דער תירוץ פון דעם „טעלעגראם" קלינגט נאריש און פאלש. מען האט באדארפט האבען א שעיר־לעזאזל — האט מען אויסגעקליבען דעם לאנדאנער קארעספאנדענט און מ'האט איהם אויפ'ן מזבח פון דער גיפ־טיגער פאליטיק מקריב געווען. ווייסט מען דאך אבער, אז ס'איז ביי דער שווארצער משפחה פון יענער צייטונג קיין נאזיינע שרייבער אין ווארפען פעך אין שוועבעל אויף אידען אין ראדיקאלען. שטעהט דאך דער „טעלעגראם" אויף דער וואך די לעצטע עסליכע יאהר און האלט אין איין רעגענען אויף אלע פראגטען אין אויף אלע לאנדערען. וועלכע זע־נען נישט אין איינקלאנג מיט שווארצקייט און קורצזיכטיגקייט אין פאר־שידענע וועלט־פראבלעמען.

דער לאנדאנער קארעספאנדענט מעג זיך זיין א פיינער אדער א נישטיגער מענש. דאס געהט קיינעם נישט אן. נישט ער, נאר דער „טע־לעגראם" איז פאר זיין ארטיקעל פאראנטווארטליך. און בלויז ער אליין דארף די גאנצע אחריות פאר דער שענדליכער און שמוציגער אטאקע טראָ־גען. מיט פוילע תירוצים און נארישע ענטפערס קאן מען דעם סקאנדאל נ י ש ט פארגיישן!

—):0:(—

מאכט דעם קאמפיין פאר אן ערפאלג!

—):0:(—

דער היגער אידישער אימיגראציאנס קאמיטעט פיהרט יעצט אן א קעמפיין פאר 15 טויזענט דאלאר. אן אנהויב פאר וועלכען עס איז גע־מאכט געווארען ראש השנה אין די שוהלען, ווען עס איז געזאמעלט גע־ווארען עטליכע טויזענט דאלאר.

די מאראנטאר אידען האבען נאך דערזייל ווענינ ביינעשטייערט פאר דער הילפס־ארבייט פאר די אימיגראנטען. בלויז איין גרעסערע אונ־טערנעהמונג איז דורכגעפיהרט געווארען לעצטען ווינטער, און מעהר ניט. דאס איז איינגעטליך די ערשטע געלעגענהייט וואס די טאראנטער אידען האבען ביישטייערען צו דער דאזיגער ארבייט, און קיינער דארף דערפון ניט אפשטעהן.

האט איהר שוין פארשפראכען אייער טייל — דאן באצאהלט עס די אטשגעלסטען, און האט איהר נאך עס ניט געטאן, דאן שיקט אריין אין די קומענדע עטליכע טעג אייער ביישטייערונג.

די גרופען אימיגראנטען האלטען אין קומען, און יעדע הילף איז הערינגענד נויטיג.

בלייבט ניט שטעהן פון ווייטענס!

—):0:(—

צופיעל אויטאמאביל־אומגליקען

געוועהנליך פיהרט זיך, אז יעדער „אויטאמאביל־עקסידענט" ווערט אונטערזוכט פון א קראנער'ס דזשורי, באזונדערס דאמאלסט ווען דער אומגליקס־פאל ענדיגט זיך מיט'ן טויט פון דעם פאראומגליקטען.

דער זומער איז שטענדיג רייך מיט אזעלכע אויטאמאביל־אומגלי־קען, באזונדערס מיט קינדער. און די מיינונג פון פיעלע איז דארום, אז פיעלע אומגליקען מיט קינדער האבען געקענט פארהיט ווערען, ווען די עלטערען זאלען שענקען מעהר אויפמערקזאמקייט דער אפהיטונג פון זייערע קינדער, און בפרט דאמאלסט ווען זיי שפילען זיך אויפ'ן גאס.

מען רעקאמענדירט אן ערציהונגס־קעמפיין פאר די עלטערען, און מאנכע געהען אפילו אויף אזוי ווייט, ווי וועלען באשטראפען די עלטערען, ווען מען וועט אויסגעפינען אז דאס איז צוליעב זייער נאכלעסיגקייט.

מעגליך אז אזא מיטעל הייסט שוין דערפיהרען עס אביסעל צו ווייט, אבער דאס וואס מען באשעפטיגט זיך מיט דער פראגע איז באנץ גוט, ווייל עס איז זיכער, אז א טייל פון די אלע אומגליקען אויף קינדער וואלטען געקענט פארהיט ווערען, ווען אי די אויטאמאביל־פאהרער, אי די עלטערען און אי די קינדער, וואלטען אין דעם צוגעהאלטען.

א בילדונגס־קעמפיין פאר אלעמען, אין דער הינזיכט וואלט גאר־ניט געשאדט — האבען מיר דאך לעצטענס צופיעל אויטאמאביל־אומ־גליקען.

אידען אין דער אמעריקאנער סאוט

קארעספאנדענץ פון ל. בערקאוויטש

ווען די שניידסט זיך מיט'ן כאהן דורך די משופ'דיגע שטיין־בערג פון קענטאקי אינ'ם האלב־טראפישען דרום־קלימאט אריין, און פאראויס דיר אויף צעהנטליגער מיילען צום שטאט טענעסי ציהט זיך רויט־דורכגעברענטער בארני־גער באדען; ווען די באטראכסט דורכ'ן כאהן־פענסטערעל די אויף־משקולת־צור־נויפגעשלאגענע נענערשע הייזלאך, מיט די ארימע שטיקלאך קוקורוזע־פעלד, ווילסט זיך דיר ניט גלויבען אז אט אין די דאָ־זיגע פארוואר־פענע מקומות זאלען אויך אידען האבען אויסגעוואנדערט, ווי באַ־זעצט און זייער היים געמאכט.

דער איד, כאטש א קינד פון דעם מפזור ומפורד פאלק, האט ליעב צענ־טראל־אידישע סביבה, וואו ער זאל זיך קענען אויסברייטערען מיט זיין „אלט־היימישקייט אין מנהריציעס. דער איד, ווייסען מיר, האט ליעב מיט־אידען ארום זיך, מיט וועמען ער זאל קענען צוזאמען בויען זיין אינדערלופטענדיגע מלוכה, — דער אמת איז אבער אז דאס אויבער־פלאכליכע אויג קען דיר תמיד אפנארען. און אויב די שפע פונ'ם לאנד וואַרפט זיך ניט פאר'ן אויג פונ'ם דורכרייזענ־דען, איז אבער ד'סאוט זאגט רייך אין נאטור־אוצרות ווי בוימוואל, נעהילץ, „קיין" (ציקערשטעקלאד), און טאבאק־פלאנטאציעס. אמת איז אויך אז דער איד איז דורך זיין טויזענט יאהריגען וואנדער, מסגל געווארען צו אקלימא־טיזירען זיך אין יענדען לאנד, צווישען יענדען פאלק, אויפגענהמען דער לאנד'ס זיטען און מנהגים, און ווערען מיט לייד־טען גלייך... און דעריבער דארף שוין ניט וואונדערען ווען מען קומט אריין אין א פארוואר־פען דרום־שטערטעל ווי נאפס־זויל למשל, און מען לייענטאביער אויף שילדער עכטע און געפרעצטע אידישע נע־מען ווי פינקעלשטיין, טוב, פרידמאן, באדט, דיטש און אנדערע.

דאס שטערטעל צעהלט ארום חונ־דערט צוואנציג טויזענט איינוואוינער, צווישען וועלכע עס געפינען יענ'ניט מעהר ווי זעכציג אידישע פאמיליעס, — א פראפארציאנעל קליינער מיעוט פאר אזא באפעלקערונג, דאך ווארפט זיך דאס אידישע פנים פאר'ן אויג, און איז זעהר אנגענטיג סיי אויף דער גאס, סיי אינ'ם אינערליכען געזעלשאפטליכע, לעבען. פארהאוועטע, אבער פארמעגליכע אידי־שע עלטערען האבען אויך הא געטראכט נעמאכט זייערע זיהן פאר לאיערס, דאק־טוירים אין עהנליכע פראפעסיאנעלען. אליין איז מען פארהאוועט געווען אינ'ם שפייז־קראם אדער קליידער־גאס, אויב אינצווערען דעם סוגה פון א גראשענדיגע מציאה, דינגען און אמפערען זיך מיט דעם נענער אדער בירנעם פארמער וואס קומט זיך צושלעפען אויף זיין אייזעל אין שטאדט אריין. דאס קינד אבער, דארף פון דעם ניט וויסען: זאל זיך עס לערנען און בילדען און ווערען א מענש... די צייט איז זיך געגאנגען, די קינדער ווענען שוין אויסגעשולט, פון די ארימע אידישע קרעמלאך זענען אויסגעוואקסען ווייסע „סטארס" מיט רייכע שויפענס־טער, דאס געשעפט האט זיך צובליהט, פארצווייגט געווארען, אידען באוואוינען רייכע הייזער, פארהערן אין גרויסע שעה־נע אויטאמאביליען, די קריסטליכע שכנים זענען זיי אזש מקנא...

מיט דעם וואוקס פונ'ם מאטעריע־לען אידישען לעבען דא, איז דער איד אבער, כמעט אפגעפרעגדט געווארען פון זיין לעצט שטיפעל גלסטיג לעבען וואס ער האט מיטגעבראכט אהערצו, און אויי־סער דאס ארטאדאקסישע שולכעל וואו מ'קומט זיך צוגייף פון יום טוב צו יום טוב, און דער מ'שטיינס געזאנג „רע־פארס טעמפעל", איז דא ניט בנמצא קיין איין אירישע ארגאניזאציע אדער אדרעס.

די אידישע שפראך איז דא א זאך פון דער פארגאנגענהייט, וואהרס דאס אויפגעבען פון דער אייגענער שפראך איז געווען דער איינציגער מי־טעל אנצוהאלטען דעם לעצטען שטיפעל צוביגד פון די קינדער צו זיך... און וויל די דאמיניערענדע שפראך אויף דער אי־דישער גאס איז ענגליש, איז ממילא שטופענווייז אפגעשאפט געווארען דער נאציאנאלער צווישענשייד פון איד און קריסט, און אידישע בחורים חבר'ן זיך פראנק און פריי מיט קריסטליכע מייד־לאך, און פארקעהרט. עס האבען שוין דא פאסירט עטליכע פעלע וואו אידישע קינדער האבען זיך מתחתן געווען מיט קריסטען; צוגעהאלפען דערצו האט אויך די קנאה שנאה, דאס ניט־פארגיינער־שאפט פון איד צו איד; דער נעיעג צו איבערשטייגען, אויסנעהמען ביי די שכנים, און ארויפארבייטען זיך, האט געשאפען א שטילע אנטגאניסטישע פארביסענקייט פון איד צו איד, און ווען מען האט זיך ארומגעזעהן וואו מען האלט אין דער וועלט, וועט מען דערזעהן די טרויערינע פאלגען פון דעם, איז שוין געווען צו שפעט, און יעדערער האט באראבען זיין חרטה טיעף אין הארצען ביי זיך...

זייענדיג דא, האב איך מיך אנגע־הויבען אויספרעגען וואו אידען געפינען זיך, און דריי אידישע טיפען פון מיין נייער באקאנטשאפט, בעטען זיך דא באַ־שריבען צו ווערען:—

דער ערשטער איד וועמען איך האב דא געטראפען איז מר. בארנעט, דער איינציגער אידישער פארמער אין דעם גאנצען גענענד ארום נאקסוויל, כיי וועַ־מען איך האב זיך אויפגעהאלטען די עט־ליכע וואכען פון מיין וואקאציע: א טי־פיש אמעריקאניזירטער איד, שוין אין די פופציגער, וועלכער האט אויסגעוואנ־דערט אינ'ם היגען לאנד נאך אלס פופ־צעהן יעהריגער אינגעל. אנגעקומען איז ער, ווי די מעהרסטע אידישע אימיגראנ־טען פון יענער צייט, געוועהנליך אין ניו יארק, איבערגעטאן כל עבודת פרך אין דער גרויסער שטאדט, ביז זיין אויסער־געוועהנליכע ליעבע צו ערד־ארבייט האט איהם פארטראגען אהערצו אינ'ם ווייטען דרום. דא האט ער זיין היים געמאכט, געהייראט, זיך איינגעבירגערט, און פאר־מעגט איצט זיין איינענע נחלה וואס בעדענגט איהם אריין א בכבוד'יגע הכנסה. ער קען מיט רעכט אנגערופען ווערען דער „טוביה דער מילכיגער" פון נאקס־ווילל, וואס שפייזט א היפשען טייל פון דער היגער אידישער באפעלקערונג מיט מילכיגס; — א שוין גרויליכער גוטמ־טיגער מענש און א גרויסער מכנים אורח. זיין פילאזאפיע איז א פשוט'ע: אונזער לעבען איז א קורצער, א באגרעניצטער, און „אין הונדערט יאהר ארום" וועט אלץ ווערען אונז אזו אויך, פארגעסען זיין, דעריבער דארפען מיר, מענשען, זיין גוט איינער צום אנדערען. עס לוינט זיך ניט קריגען און „איינריסען די וועלט"...

פשוט'ע, אבער אמת'ע ווערטער.

א כאראקטעריסטישער טיפ איד איז דער „יונגער" פינף און נייניציג יעהריי־גער זשן גאדעל באדט. איך רוף איהם אז „יונגער" ווייל ביי זיי טיפען עלטער איז ער נאך היפשלאך ווייט פונ'ם קחלת'דיגען ביטול איבער דער וועלט פון דאס לעבען. מיין שמועס מיט איהם האט נעדויערט א גענוגע שעה, און ער האט זיך בעהאלטען קארעקט און לאגיש מיט זיינע ענטפערס און מיינונגען. — „נעפ־נען נעפינט ער זיך ביי זיינע פארמענ־ליכע קינדער, און ווען די אלטיטשקע זיי־נע וואלט איהם ניט אפגעשטארבען, וואלט ער גארניט געהאט וואס צו זאר־גען... אזוי האלט מען איהם בכבוד גדול, אדביייטען דארף ער ניט.. וואס־זשע דען, — אמאל א שבת אדער א אינמיטענוואך טאג אז ס'איז „ביזי" ביי די פינדער אין „סטאר". זיצט ער דארט און כאפט א בליק א ליאדע גוי זאל חלילה ניט צו־לקח'ענען עפעס"...

דער דריטער פון מיינע היגע אידי־שע באקאנטשאפטען איז מר. ווייניק, דער היגער שוחט, און דער גייסטיגער בעל משפ'ע איבער דאס היגע ארטאדאקסישע יודענטום. ער איז איינער פון די סאמע ערשטע אידישע תושבים אין נאקסוויל, און צוזאמען מיט איהם איז פארבונדען דאס לאנדאמע אנטוויקלונג פונ'ם היגען אידישען לעבען. ער איז שחט, מוהל, מסדר קדושין, בעל תפילה און אלעס אנדערעס וואס געהער זיך אן מיט אר־טאראקסישער אידישקייט; ער האט חס ושלום ניט אויסצוזעצען גענען נאקסוויי־לער אידען, נאר צו ווייט — זאגט ער — זענען זיי אפגעשטאנען פון אידישע עגונים, דער צענטראלער פולס פונ'ם אל־געמיינעס אידישע לעבען ריהרט זיי ניט אז, און מיט שווערינקייטען קומט איהם אן צוזאמענצרופען איין מאל אין א שמיטה אז אכיפה צו דערמאהנען די אר־טיגע אידען וועגען זייער פארוואנדשאפט צום אידישען פאלק. פונדעסטוועגען האט ער געוויריקט אז יעדען ערב יום כפור זאל געשאפען ווערען פון דריי ביז פיער הונ־דערט דאלאר פאר אידישע אידעאלע צוועקען, ווי קרן היסוד, סענטראל רעליף און אנדערע.

ער האט מיר נערען איבערגעגעבען טייל־ווייז פון דער איבענדיגער אינפאר־מאציע, און איז געווען מלא שמחה וואס ערגעץ וועלען אידען לעזען וועגען „זיין" קהלה, וואס ערגעץ וועלען אידען הערען וועגען א הייפעלע ברידער זייערע אין דער סאוט.

נייער אסיסטענט פון דער כע־מישער אפטיילונג פון אוניווערזיטעט

ירושלים, (א. י. ק.).

דר. משה ווייצמאן, א ברודער פון דעם פרעזידענט פון דער אלוועלטליכער ציוניסטישער ארגאניזאציע דר. חיים ווייצמאן, איז באשטימט געווארען אלס אסיסטענט פראפעסאר אין דעם דע־פארטמענט פאר אלגעמיינע כעמיע, אין אידישען אוניווערזיטעט אין ירושלים.

צוליעב דעם וואס די נעביידע פון דעם כעמישען דעפארטמענט איז נאך ניט פארענדיגט, טוט דר ווייצמאן זיין ארבייט דערווייל אין די ביא־כעמישע לאבאראטאריעס פון זעלכען אוניווערזי־טעט.

די געוועזענע קאבארעט טענצערין וואס איז אין צוויי יאר צייט געווארען די סענינין פון דער אפערע ביהנע

די לעבענס געשיכטע פון א קליינשטעטעלדיגע אמעריקאנער מיס וואס עס לעזט זיך ווי א ניט געשטויגענע מעשה.

—):0:(—

יא, עס געשעהען נסים. מיס מערי לואיס וועט דאס באשטעטיגען.

מיסלואיס איז ניט אבי ווער. זי וועט איינניכען זיין אין אמעריקא א — וואס מען רופט — נאציאנאלע פיגור. זי וועט קיין ליגען ניט זאגען.

מיס לואיס רייבט זיך נאך דערווייל דיר אויגען. עפעס גלויבט זיך איהר ניט, אז אלץ וואס מיט איהר איז געשעהן זאל זיין אמת. איהר דאכט זיך, אז דאס זעהט זי אלעס אין חלום. עס קאן זיין, אז זי ניט זיך פון צייט צו צייט א קניפ אויף — צו איבערצייגען זיך, אז זי איז וואך און ביי אלע חושים. אבער קנייפען — זיך אדער יענעם — איז א זעהר פריוואטע זאך, און מיר וועלען וועגען דעם מעהר ניט רעדען.

מיס לואיס האט מיט צוויי יאהר צוריק, ווייניק אויף בראדוויי — אין די „פאלליס". זי איז געווען — צו וואס זיך דא שעהמען? — א כאריסטקע. און אז מיר האבען זיך שוין יא אויפגע־הערט שעהמען, טא פארוואס שוין נישט דערצעהלען טאקע, אז זי האט אמאל גע־זונגען אין קאבארעט אויף? —

אפגעזונגען אין די „פאלים", אין מיס לואיס, מיט צוויי יאהר צוריק, פלוצלינג „פארפאלען געווארען". פאר־וואס זי זאל דאס טאן, האט קיינער ניט קאנט פארשטעהן. מה. גאטי קאזאזא, דער דירעקטאר פון דער מעטראפאליטאן אפערא, האט איהר אנגעבאטען א קאנ־טראקט. אמת, אז עס האט ניט גע־האלטען דערביי אז ער זאל זי מאכען פאר זיין פריימאדאנע. זי האט געוואלט אויפטרעטען אין „צוויטיי" און אין „דריטע" ראלען. אבער מ'דען אין דאס ניט געווען זענונג פאר א מיידעל וואס איז ערשט געבטען געווען א כאריסטקע אין די פאלים?

איהרע פריינד האבען געמיינט ניט אנדערש, אז מערי איז אראפ פון זינען: „סטייטש" — האבען זיי געצוינען מיט די אקסלען — „ווי זאגט זיך עס א מיי־דעל אפ פון א מעטראפאליטען אפערא קאנטראקט!?"

בראדוויי האט אויפגעצויטערט פון דער נאכריכט, אז די שעהנע כאריסטקע האט געקראגען א פארשלאג פון מר. גאטי קאזאזא'ן. בראדוויי איז דערצי־טערט געווארען, ווען מיס לואיס האט דעם פארשלאג נישט אנגענומען.

גלייך נאך דעם איז זי, ווי געזאגט, „פארפאלען געווארען".

* * *

מיט א יאהר צוריק, אין אקטאבער, איז אנגעקומען א נאכריכט פון וויען, וואס האט אלעמען איבערראשט:

מערי לואיס, די געוועזענע „פאלים" זינגערין, איז אויפגעטראטען אין דער וויענער אפערא אין דער ראָלע פון מאר־גארעט אין גונא'ס „פאוסט" און האט גענומען וויען מיט שטורם. נאך מעהר: נישט נאר האבען די קריטיקער זי גע־לויבט אלס די פיינסטע מארגארעט פון אונזער צייט, נאר צווישען דעם פובלי־קום — צווישען דעם וויענער פובליקום! — האבען זיך געפונען פיעלע, און דוקא „קארפענקעפ", פון די סאמע „פני", וואס האבען נעשריגען: זי איז גרעסער פון מאריע יעריצא!"

פארשטעהט דאס: מאריא יעריצא. די קענינין פון דער וויענער אפערע־ביהנע, איז אוועקגעשטעלט געווארען — אזוי צו זאגען — אין שאטען. און דורך וועמען? דורך א בראדווייער כאריסט־קע! אך! און אך! און נאכאמאל — אך!

דערנאך זענען גענומען נאכריכ־טען פון מאנטע קארלא, אז מערי טרעט דארט אויף מיט — וואס מען רופט אין טעאטער לשון — „אובערראשענדען פוראר". מען האט זי דארט — איינפאך די דעפעשען דערצעהלט — איינפאך פארוואר־פען מיט בלומען. מען האט זי ארומגעטראגען אויף די הענט. מען האט זי פארגעטערט.

מיט א פאר וואכען צוריק איז נעקר־מען די לעצטע נאכריכט וועגען מערען — דאס מאל פון לאנדאן. פון דער נאכ־ריכט איז געווען קלאהר, אז מערי איז ניט בלויז די גרויסע שעהנהייט מיט דער וואונדערליכער שטימע, נאר אז זי באזיצט אויך גרויסע מוזיקאלישע פע־היגקייטען און סענטיסע — צוויי זאַ־כען וואס מען באגעגענט ניט גאר אפט, זאגאר אין מאנכע פון די באריהמטע אפערא זינגערינס.

מען האט געמאלדען, אז מערי איז אויפגעטראטען אין לאנדאן אין אפעג־באד'ס „טיילס אוו האפמאן" אהן א פראבע און אהן דער מינדעסטער פאר־באריישונג. די זאך איז פארגעקומען אזוי: די באריהמטע מעני טעיס האט געוואלט שפיעלען די הויפט פרויען ראָלע אין דער דאזיגער אפערא אין דאס הויז' איז נאך מיט וואכען פריהער געווען אויספארקויפט. אין דער לעצטער מי־נוט איז אבער מיס טעיס קראנק גע־ווארען און האט ניט געקענט ערשיינען. איהרע מענערהשערס זענען געווען אוי־סער זיך.

איינער פון זיי האט געהאט גע־הערט וועגען „אונזער" מערין. ער האט געוואוסט, אז זי דארף יענעם טאג אנער מען אין לאנדאן. „לאמיר איהר בעטען" — האט ער געזאגט — „זיינען היינט ביינאכט. זי איז גוט. איך האב זי געהערט אין מאנטע קארלא".

מען האט זיך אויסגעלאכט פון איהם. וואס הייסט עפעס: מען וועט זי בעטען? ווי קאן זי דאס טון, אפילו ביים בעסטען ווילען? זי איז דאך ניט פארבאראייטעט. היינט ווער ווייסט, צו קאן זי גאר די ראָלע. 'טיילס אוו האפ־מאן' איז דאך ניט קיין פאפולערע אפע־רע. מען שפיעלט דאך זי די לעצטע יאהרען זעהר זעלטען. היינט ווי קאן מען ערוואַרטען פון א זינגערין, אז זי זאל באטרעטען די ביהנע אהן א פראָ־בע?

וואס נאך דעם איז פארגעקומען, וויסט מען ניט. אלץ וואס מען וויסט איז, אז מערי לואיס איז יענעם אוועגע־אויפגעטראטען אז זי דריטיקער הא־בען אויף מארגען אין איין קול ערקלערט זי פאר אן „אפענבארונג".

* * *

איצט, ווען עס האלט דערביי, אז מערי לואיס זאל פארגענומען דאס ארט פון דזשעראלדין פארער אין מארגיא יע־ריצא, אז צוויי אפערען־הייזער — די מעטראפאליטען און די שיקאגא — מא־כען איהר זעהר אויך אין זעהר שמייכעלהאפ־טע אנבאטען. הויבען איהרע פריינד אן צו פארשטעהן פארוואס די קליינע מערי־האט מיט צוויי יאהר צוריק ניט אנגע־באפט זיך אן מר. גאטי קאזאזא'ס אנ־ביאט.

מערי האט פארשטאנען, אז אריינ־טרעטען אין דער מעטראפאליטען אלס „דריטע" אדער „פערטע" ראָליסטין, הייסט: בלייבען א „דריטע" אדער „פערטע" ראָליסטין. זי האט ווענען זיך ניט געהאט קיין איבערטרייבענע מיי־נונג אין געוואוסט, אז צו „ערשטע" ראָלען, צו „פרימאדאנע" ראָלען, זי־זי נאך ניט רייף. האט זי זיך אויפגעהויי־בען און איז אוועק — אוועק שטודירען.

זי איז אוועק נאך פאריז און האט דארט שטודירט מיט דעם באריהמטען דשאן דע רעשקע. אין פאריז האט זי זיך באקענט מיט הער. גינזבורג'ען, דעם וועלט באריהמטען אימפרעסאריא, וועל־כער האט אמאל געהאלפען די היינט וועלט־באריהמטע דזשעראלדין פארער און מערי גארדען צו דערגרייכען זייער רוהם. ער איז געווען באצויבערט פון איהר שטימע און האט זי ערמוטיגט. מיט דע רעשקע'ן פאר א לעהרער און גינזבורג'ן פאר א וועגווייזער, איז שוין דאס איבערגעגאנגען ניט געווען איבערגעגאנגען שווער.

מערי'ס לעבענס־געשיכטע לעזט זיך ווי א נישט־געשטויגענע היסטאריע פון „מעשה ביכעל".

צו 14 יאהר האט זי אנגעהויבען זינגען אין א קירכען־כאָר, אין איהר היים־שטעדטעל, ליטל ראק, ארקענסא. צו 18 יאהר איז זי אנטלאפען פון דער היים און חתונה געהאט. א יאהר שפע־טער האט זי זיך געגעבען מיט איהר מאן, און איז אנגעקומען אלס כאריסטקע אין א מוזיקעל קאמעדיע קאמפאניע. וואס איז דורכגעגאנגען איהר היים שטעד־טעל.

די קאמפאניע האט דערצויגען ביז סאן פראנציסקא. דארט זענען די גע־שעפטען אוועק שלעכט, און די קאמפאני האט זיך אויפגעלייזט. מערי האט אנ־געהויבען זינגען אין קאבארעט. פון דארט איז זי אוועק נאך האליוואוד און איז א שטיק צייט געווען אין „עקסטרא" אין מאוויס.

אפגעלייגט גענוג געלד צו מאכען די רייזע — ווענען וועלכער זי האט גע־טרוימט פון איהר קינדהייט אן — איז מערי אוועק נאך ניו יארק. איהר ערש־טער דזשאב איז געווען אין דעם באהר פון די „גרייניטש ווילעדזש פאלים". דא האט דער דירעקטאר זי באלד באמערקט אין אין א פאר וואכען ארום, האט איהר־נאמען געפלאקערט אין גרויסע עלעקטרי־שע בוכשטאבען, איבער איינעם פון די פיינסטע טעאטערען אויף בראדוויי. דעם נעכסטען סיזאן האט מר. זיגפיעלד זי אנגאזשירט פאר זיינע „פאלים" און האט איהר אפגעגעבען דעם סאמע אויבעדן אן.

אבער דאס אלץ איז פאר מערי'ן ניט געווען גענוג. זי האט געוואוסט, אז זי איז באשטימט פאר א העכער ארט.

זי האט דאס ארט דערגרייכט:

וואס פאר א ווערט הא־בען די פרידענס־רע־דעס אין זשענעווא?

דער באריהמטער דייטשער פובלי־ציסט מאקסימיליאן הארדען גיט אן אויסגעצייכענטע כאראקטעריסטיק וועד־נען די שעהנע רעדעס, וואס מעקדאנאלד און העריא האבען לעצטענס געהאלטען אין זשענעווא לכבוד דער „אייבינער פרי־דען". ער טוט דאס אין אן ארטיקעל וואס איז איבערגעשיקט געווארען פער קייבעל צו דער ניו יארקער „סאנדעי וואכיל־ר".

דער תוך פון דעם ארטיקעל איז, אז מיט קיין ווערטער קאן מען ניט פארשר־טען די אפגרונטען וואס טיילען אפ גע־וויסע לענדער איינס פון אנדערען, ווי שעהנע לענדער אויפגעשטעלט געווארען פון אויפגעשטעלטע גע־בוים אין פארנאנדאו, אז עס קאן דער־פון יא עפעס ארויסקומען, טוט ער דער־מיט אפילו קיין טובה ניט דער ליעב אוו ניישאנס, אויף וועמענס קאנטרעם די הערעס זענען איצט געהאלטען געווארען.

דאס וואס דער ענגלישער פרעמיער מעקדאנאלד און דער פראנצויזישער פרעמיער העריא האלטען זיכע רעדעס, שפאצירען האנט אין האנט, פאזירען צו־זאמען פאר די פאטאגראפערס, טרינקען טיי אין פאריז, רויכערען לעלקעס אין טשעקערס, נעבען לאנדאן, — דאס אלץ, דאנט האדרען, איז זעהר פיין פון זייער זייט. אבער ווען מען זאל זייערע אלע רעדעס דורכזיפען דורך דער זיב פון לאַ־גיק וועט ניט בלייבען א לעפעלע שפייז דאס פרידענס טייבעלע צו דערנעהרען.

, וואס זאגען זיי דארטען די נייע פרי־דענס מאכס אין זשענעווא? געוואוא־נגענע אבריבערייטען? גארנאנטיעס פאר דער זיכערקייט פון די גרעניצען פון יע־דען לאנד?

באקאנטע ווערטער! די דאזיגע דריי זייטען פאר'ן פאלאץ פון פרידען זענען מיט א פערטעל יאהר־הונדערט צו־ריק אויפגעשטעלט געווארען אין האאג, ווען צאר ניקאלאי האט אהין צונויפגע־רופען זיין פרידענס קאנפערענץ.

אין דעם בעסטען האטעל פון אט דער שעהנער האלענדישער הויפט־שטאדט, קאן מען נאך געפינען דעם כוך מיט אלע שעהנע רעדעס, וואס די שלוחים פון די סכרים אין מאכאבים אין רעפובלי־קען האבען געהאלטען. זיי האבען אויס־געדריקט זייער ווילען צו אייפהאלטען דעם פריעדען און זייער האס צו מלחמה ניט ערגער ווי די שלוחים אין זשענעווא. און נאך יענע רעדעס איז פארגעקומען די הויפ־שטאדט פון דער פאמיליע, די באלי־אנישע מלחמות, און עס זענען געקומען די פיער גרויסע מלחמה־יאהרען פון 1914 ביז 1918. דער פרידענס פאלאץ וואס קארנעגיע האט אין האאג געהאט אויפגעשטעלט, איז געבליבען ניט מעהר ווי א קוריאזער אדט פאר לוסט־רייזענ־דע, אן אדט וואס אפילו די ליעב אוו ניי־שאנס וויל איצט ניט באנוצען פאר איה־רע פריעדענס זיצונגען.

וועט די ליעב אוו ניישאנס געפינען די ריכטיגע און פראקטישע פארמולע, וואס האט אין די רעדעס פון מעקדאנאלד און העריא געפעהלט?

ניט קוקענדיג אויף דער גוט־ברור־דערשאפט צווישען די צוויי פרעמיערען, לינט א טיפער תהום צווישען ענגלאנד (פארזעצונג אויף פייזדש 3)

„בעסטע זאך אין דער וועלט
פאר דעליקאטע מיידלאך"
מרס. דזשאן בענעט, באגגיי קריק, מאנ., שרייבט:
"מיין קליין מיידעלע האט געהאט אדגאנישע נערוועזע טראבעל, האט ניט געשלאפען, האט געהאט שטארקע קאפ־שמערצען און האט אפט געגעסן. דאס איז אנגעגאנגען, דריי יאהר, און דריי דאקטוירים האב־בען איהר זעהר וועניג געהאלפען. לע־יענדיג וואס דר. טשייס'עס נערוו־פוד האט געטאן פאר אנדערע, האב איך גע־קריגען אביסעל פאר איהר. זי איז איצט אזוי געזונט אז זי איז פונקט ווי אן אנ־דער קינד. זי איז פערצעהן יאהר אלט און קוקט אויס ווי א כילד פון געזונט.
"מיר האבען געגעבען דר. טשייס'עס נערוו־פוד פאר פארשיידענע מיטגליידער פון דער פאמיליע, ווען מ'איז געזונט געווארען פון "פליו" און סקארלעט־פי־בער, און עס האט זיי אימער געהאלפען."

דר. טשייס'עס נערוו־פוד
60c. א באקס פון 60 פילען. עדמונסאן, בייטס און קא., לימ., טאראנטא.